

"Konversiv so'zlar tarjimasining funksional-semantik xususiyatlari".

Ilmiy rahbar: Qo'ldoshev.O'.O'

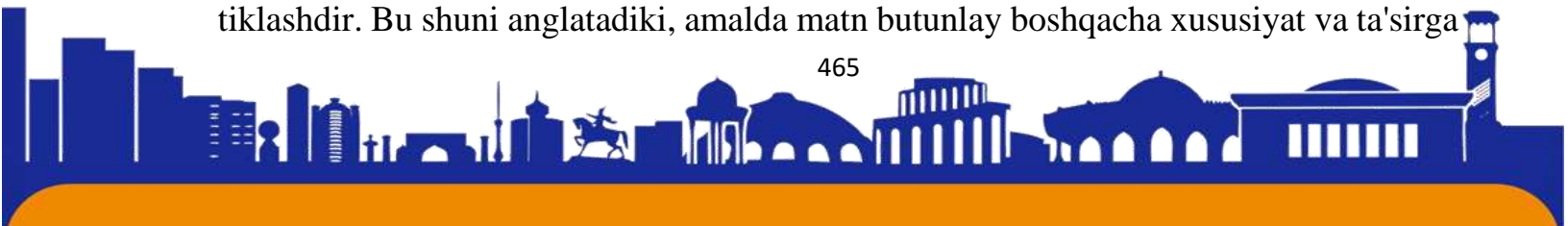
Xudoyberdiyeva Bashorat Qurbonboy qizi

Samarqand Davlat Chet Tillar instituti 2-kurs magistranti

Annotatsiya : Ushbu maqolada konversiv so'zlar tarjimasining funksional-semantik tarjima usuli yordami bilan tarjima qilish usullari va tavsiflari ko'rib chiqiladi va asoslanadi.

Kalit so'zlar: konversiya, kognitiv semantika, tarjima, so'z yasash.

Tarjimaning kognitiv-semantik usulining mohiyatini to'liq ochib berish uchun dastlab bunday usulning paydo bo'lishiga olib keladigan lingvistik hodisani chuqur tahlil qilmaslik mumkin emas. Ingliz tilida til, belgining moddiy tomoni eng xilma-xil grammatik tarkib bilan to'ldiriladi deyarli shaklni o'zgartirmasdan, shu bilan til resurslarini tejash masalasini hal qiladi va tez-tez ifodani yanada ifodali qilish masalasi oldinda turadi. Biroq, konvertatsiya qilish xususiyatlarini o'rganayotganda lingvistik xususiyat deyarli darhol uning noyob mahsuldorligini, g'ayrioddiylikini ochib beradi va boshqa tillar, bu esa til vositalari majmuasida, nutqning shakllanishida farqlanishni keltirib chiqaradi. Shakllar va nutq ishlab chiqarishda matnni ingliz tilidan boshqa har qanday tilga tarjima qilishda vazifalarning murakkablashishiga olib keladi. Boshqacha aytganda, ingliz tilining o'ziga xosligi haqidagi tezis konvertatsiya va to'g'ridan-to'g'ri til materialini tarjima qilish qiyinligi haqidagi tezis, farqli o'laroq gapning ma'nosi yoki maqsadi, birgalikda umumiy qarama-qarshiliklar, ya'ni konvertatsiya qilishda so'z yasash jarayonida ishtirok etadigan so'zlar bilan nima qilish kerakligi haqidagi savolni ochadi. Demak, so'z birikmasi kabi metallingvistik birliklar eng ko'p matnda yetkazish qiyin, chunki bunday birliklar tomonidan yaratilgan matnning ta'siri til materialiga asoslanadi. Yangi matndagi o'xshash shakllanishlar tanlangan og'zaki o'yin tomonidan yaratilgan ta'sirni takrorlaydigan taxminiy analoglar, esa shakl - undoshlar, polisemantik so'zlar, sintaksis va boshqalar - tarjima matnida biron bir funksiya yo'qligi sababli ba'zan e'tiborga olinmaydi. U bilan konvertatsiya qilishning til xususiyatlarini hisobga olgan holda xuddi shunday qilishni taklif qildi. Tarjimaning transformatsion modeli doirasida lingvistik materialni uzatish muammosi ham ko'tarilmaydi: so'z o'xshash ma'noli ibora bilan almashtiriladi yoki uning uchun semantika va konnotatsiyani aks ettiruvchi ekvivalent/analog tanlanadi. Bu yerda tarjimonning vazifasi tarjimada saqlanishi kerak bo'lgan bir matnning eng muhim tomonlarini aniqlashda va o'xshash lingvistik vositalarni izlash orqali asl matnning ta'sirini qayta tiklashdir. Bu shuni anglatadiki, amalda matn butunlay boshqacha xususiyat va ta'sirga

ega bo'lishi mumkin ya'ni adresatga turli yo'llar bilan, shu jumladan faqat lingvistik jihatdan yondashishdir. Bundan kelib chiqadiki, suhbatlarga ikkilangan munosabat muammosi: bir tomondan, ularni tarjima qilish qiyin emas; boshqa tomondan, bunday tarjima, asosan, til birligining o'ziga xos xususiyatlarini e'tiborsiz qoldirib, ta'sir darajasiga ta'sir qilishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, ingliz konvertatsiyasining o'ziga xosligi unga boshqacha munosabatda bo'lish uchun yetarlicha jiddiy sabab kabi ko'rinmasligi mumkin. Shu munosabat bilan, ba'zi dalillar va tushuntirishlar bilan mumkin bo'lgan shubhalarni yo'q qilish tavsiya etiladi. Avvalo, qisman yuqorida aytilganlarga asoslanib, konvertatsiyaning o'zi haqida batafsilroq to'xtalib o'tishimiz kerak. Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, konvertatsiya ma'lum bir ekspressivlikka ega bo'lishi mumkin va shu bilan qo'shimcha sabab bo'lishi mumkin tarjimada sezilarli qiyinchiliklar, lekin aslida bu barcha konversivlar uchun emas. Foydalanish odatiy bo'lmagan motivatsiyalangan konversivlar alohida e'tiborga loyiqdir. Agar so'z konvertatsiya orqali shakllangan bo'lsa, lekin o'z motivatsiyasini yo'qotgan bo'lsa - bu ko'pincha tez-tez uchraydigan yoki uzoq vaqt oldin paydo bo'lgan konversiyalarga ta'sir qiladi - keyin uning kichik ehtimollik darajasi bilan tarjimasini semantikadan boshqa narsani aks ettiradi.

Masalan, "televizor oldida ko'p vaqt o'tkazish, butun seriyani tomosha qilish va unumli ish qilmaslik" ma'nosidagi "Netflixga" fe'li bir ma'noda seriallar bilan bir xil nomdagi saytga ishora qiladi. Bunday fe'llardan foydalanish, albatta, tarjima jarayonini murakkablashtiradi. Bunday fe'l qo'llanilgan jumlar nafaqat uning soddaligini buzadi, balki gapning ma'nosiga ham ta'sir qiladi. Til nuqtai nazaridan demotivatsiya haqida unchalik ko'p gapirmasa ham, an'anaviy cheklangan so'zlar haqida, biz bunday jumlagina misol keltirishimiz mumkin: "Biz qarigan sari charchoqni his qilamiz". Yosh mavzusining kundalikligi mavzuga oid so'zlarga katta darajada an'anaviylikni yuklaydi va shu bilan nafaqat ma'nolarni birinchisiga suradi. To'g'ridan-to'g'ri kognitiv semantikani o'rganish mavzusiga o'tishdan oldin;

gapning biror joyida joylashgan konversiya xususiyatini aniqlash qiyinroq bo'lishi kerak. Konvertativ so'z yasaliş jarayonidagi minimal o'zgarishlar shundan dalolat beradi. Konvertatsiyaning keyingi xarakterli xususiyati bu hodisaning ingliz tilida qanchalik tez-tez sodir bo'lishi bilan bog'liq. Og'zaki nutqda har qanday mavzuga murojaat qilish juda oson, uni gapga predikat o'rnida qo'shish va uzun so'z birikmalarini qurishni ovora qilmaslik bir xil ma'noni bildiradi. Bu yerda va oldingi fe'llar haqida gap tasodifan paydo bo'lmaydi, chunki nutqning aynan shu qismi eng ko'p konvertatsiya natijasidir. Bundan kelib chiqadiki fe'l nutq jarayonini o'z atrofida

tartibga soladi va agar u qo'shimcha ma'lumot bilan ta'minlangan bo'lsa, tarjimada qoldirilmaydi va suhbatlar boshqa fe'llarga qaraganda ancha ko'p ma'lumot olib boradi. Buni E. A. Smirnova tasdiqlaydi, u o'z maqolasida inkorporatsiya hodisasi - fe'lning majburiy va ixtiyoriyini o'z ichiga olish qobiliyati haqida bahs yuritadi. Shunday qilib, konvertatsiya axborotni jamlash vositasiga, jumlar tarkibida aylanma yo'lga aylanadi, bu nafaqat nutq resurslarini tejashga, balki ma'lumotni ta'kidlashga ham olib keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar;

1. Komissarov V.N. Tarjima nazariyasi (lingvistik jihatlar) // V.N. Komissarov - M., 1990. - 253 b.
2. Sevgi B. O'zgaruvchanlik, kontseptual transformatsiya va kontekst. / B. Sevgi // Kognitiv fanlar jamiyatining 18-yillik konferentsiyasi materiallari. - Maxva, 1996. - S. 459 - 463.
3. Lakina N. Yu. Fe'l gapning strukturaviy-semantik markazi sifatida // Filologiya fanlari. Nazariya masalalari va amaliyotlar. - 2013. - No 2. - B. 119 - 123.

